

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети жана Кыргыз билим берүү академиясына караштуу Д 13.20.618 диссертациялык кеңештин эксперти п.и.д. профессор Акматали Алимбековдун 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген изденүүчү Төлөев Максатбек Жеңишовичтин “Жогорку класстын мектеп окуучуларынын агрессивдүүлүк жоруктарын жоюунун педагогикалык шарттары” деген темадагы диссертациясына

Эксперттик корутундусу

Эксперт изденүүчү Төлөев Максатбек Жеңишовичтин “Жогорку класстын мектеп окуучуларынын агрессивдүүлүк жоруктарын жоюунун педагогикалык шарттары” деген темадагы диссертациясын карап чыгып, төмөндөгүдөй чечимге келди:

1. **Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши.**

Сунуш кылынган кандидаттык диссертация диссертациялык кеңештин профилине туура келет. Иште 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистигинин паспортуна толугу менен жооп берүүчү мектепте жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүү жүрүм-турумун коррекциялоонун жолдорун айкындоо проблемасы боюнча изилдөө жүргүзүлгөн.

Иштин **максаты** катары мектепте жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүү жүрүм-турумунун келип чыгышынын себептерин, мазмунун, багыттарын, аны жоюунун педагогикалык шарттарын аныктоо жана теориялык моделин иштеп чыгуу, алардын натыйжалуулугун эксперимент аркылуу текшерүү маселелери белгиленген.

Коюлган максат диссертацияда төмөндөгү **милдеттерди** аткаруу аркылуу чечилген:

1. Жогорку класстын окуучуларынын жүрүм-турумундагы агрессивдүүлүк жоруктары жана аны жоюу проблемасынын теориядагы жана практикадагы абалын аныктоо;
2. Жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүүлүгүнүн келип чыгышынын себептерин, факторлорун жана мазмунун аныктоо;
3. Жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүүлүгүн жоюунун педагогикалык шарттарын жана теориялык моделин иштеп чыгуу, критерийлерин жана деңгээлдерин аныктоо;
4. Аныкталган педагогикалык шарттарды жана моделди педагогикалык эксперимент аркылуу текшерүү жана илимий негизделген практикалык сунуштарды иштеп чыгуу.

Белгиленген милдеттер коюлган максатты изилдеп чечүүнүн теориялык жана практикалык аспектери катары белгиленип жүзөгө ашырууга толук мүмкүнчүлүк жаратат.

Диссертациялык изилдөөнүн **объектин** жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүү жүрүм-турумун жоюуга багытталаган педагогикалык процесс, ал эми **предметин** жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүү жүрүм-турумун жоюунун педагогикалык шарттары түзөт. Изилдөөнүн объект жана предмети белгиленген максат, милдеттер менен тике байланышта.

Изилдөөнүн методдору: Изилдөөнүн методологиялык базасын балдардын жүрүм турумундагы агрессиялык кубулуштардын табияты тууралуу чет элдик окумуштуулардын фундаменталдык изилдөөлөрү түзөт. Изилдөөнүн конкреттүү милдеттерин чечүү үчүн төмөнкүдөй методдор колдонулган: философиялык, педагогикалык, психологиялык, экологиялык, окуу-методикалык адабияттарды талдоо; балдардын жүрүм турумуна байкоо жүргүзүү; педагогикалык тажрыйбаларды үйрөнүү, талдоо; аңгемелешүү, сурамжылоо; педагогикалык моделдештирүү; педагогикалык эксперимент; математикалык жана статистикалык талдоо. Диссертант тарабынан тандалып алынган изилдөө методдору коюлган милдеттердин табиятын таануу, талдоо үчүн негиздүү, адекваттуу деп эсептөөгө болот.

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Диссертациянын темасы кыргыз коомунун мектептеринин турмушундагы илимий жактан андап, практикалык жактан чечүүнү талап эткен педагогикалык көйгөйлөрдүн олуттуу чөйрөсүнө арналган. Бир мезгилде балдар арасындагы зомбулукка байланыштуу окуяларды Америка жана Европалык көркөм тасмалардан гана көрүп келсек, азыр алар менен өз мектептерибизде бетме бет келип жатабыз. Агрессия же басмырлоо - бул окуучулар жана башка билим берүү процессинин катышуучулары тарабынан айрым бир балага карата мектепте жана мектептен тышкаркы убактарда жасалган психологиялык, жана физикалык басым.

Изилдөөчү тарабынан бул кубулуштун табиятын таануу чечмелөө үчүн чет элдик жана ата мекендик фундаменталдык илимий теориялык негиздерин, илимдеги чечилиш абалы талдоого алынган. Диссертацияда жүргүзүлгөн анализдин негизинде азыркы илимде айрыкча кыргыз мектептеринин шартында жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүү жүрүм-турумун коррекциялоонун жолдорун шарттарын айкындоого арналган билимдер жетишсиз экендиги айкындалган. Азыркы Кыргызстандын жалпы билим берүүчү орто мектептер шартында мындай илимий билимдерге таңкыстык, муктаждык өтө курч. Талдоого алынган диссертациянын милдеттеринин ар бири азыркы илимде чечилген ар бир маселени андан ары тереңдетип айкындоо, толуктоо, тактоо, байытууга багытталган. Жогорудагы айтылгандардын негизинде изденүүчү тарабынан жүргүзүлгөн илимий изилдөө абдан актуалдуу темалардын катарындагы заманбап маселеге арналган тастыктоого болот.

3. Диссертациянын илимий натыйжалары

Жумушта педагогика илимдеринин өнүгүшү үчүн олуттуу мааниге ээ төмөндөгүдөй илимий негизделген жаны теориялык натыйжалар келтирилген:

1- натыйжа. Жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүүлүгүн жоюу проблемасынын теориялык негиздери аныкталган. (1.2. 10-29 б.б.)

2- натыйжа. Жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүүлүгүнүн мазмуну, келип чыгышынын өзгөчөлүктөрү, факторлору, себептери айкындалган. (18-29., 30-36., 37- 46 б.б.)

3- натыйжа. Жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүү жоруктарын коррекциялоонун модели негизделген.

4- Натыйжа. Аныкталган моделдин натыйжалуулугу педагогикалык эксперимент аркылуу текшерилип, практикалык сунуштар иштелип чыккан. Экспериментке жетиштүү сандагы окуучулар тартылып, контролдук жана эксперименталдык класстардын окуучуларындагы өзгөрүү, өнүгүштүн салыштырмалуу динамикалары таблицалар менен берилген.

3.1. Алынган натыйжалардын азыркы илим чегиндеги илимий жанылыгы.

1- натыйжа. **Салыштырмалуу жаңы.** Диссертант балдардын агрессивдүүлүгүнүн табияты тууралуу мурдагы изилдөөлөргө мүнөздө берген менен маселенин илимдеги реалдуу абалы тууралуу тыянак жасап, гипотезаларды белгилей алган эмес.

2 -натыйжа. **Салыштырмалуу жаңы.** Жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүүлүгүнүн мазмуну, келип чыгышынын өзгөчөлүктөрү, факторлору, себептери тууралуу жаңы табылгалар, жаңы билимдерге караганда салттуу түшүнүктөр, илимий билимдер басымдуулук кылат.

3 -натыйжа. **Жаңы.** Жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүү жоруктарын коррекциялоо моделин негиздөө изилдөөнүн алкагында адекваттуу методологиялык жоболордун жана методдордун негизинде жасалган алгачкы аракет жана натыйжа болуп эсептелет.

4-натыйжа. **Жаңы.** Жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүү жоруктарын коррекциялоо багытында жүргүзүлгөн эксперимент жана анын сандык жана сапаттык мүнөздөмөлөрү мурдагы изилдөөлөрдө алынган эмес.

3.2. Илимий натыйжалардын ишенимдүүлүгү

Диссертацияда балдардын агрессивдүүлүгүнүн табияты, мазмуну, келип чыгышынын өзгөчөлүктөрү, факторлору, себептери философиялык, педагогикалык, психологиялык, экологиялык, окуу-методикалык адабияттарды контент анализ методу менен талдоо аркылуу айкындалган. Жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүү жоруктарын коррекциялоо жолдору моделдештирүү методу аркылуу айкындалып алардын ишенимдүүлүгү атайын жүргүзүлгөн эксперименттин натыйжаларын сандык жана сапаттык жактан талдоо аркылуу тастыкталган.

3.3. Иштин теориялык мааниси

Изилдөөчү тарабынан “агрессивдүүлүк”, “агрессиялык жүрүм-турум” түшүнүктөрүнүн мааниси функционалдык, структура-мазмундук мүнөздөмөлөрү ачыкталган. Жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүүлүгүнүн критерийлери деңгээлдери айкындалган. Жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүүлүгүн изилдөөнүн инструменттери кыргыз мектептеринин шартына ылайык адаптацияланган. Жогорку класстын

окуучуларынын агрессивдүүлүгүн коррекциялоонун методдорун колдонуунун педагогикалык шарттары аныкталган.

3.4. Квалификациялык белгилерге туура келиши.

1. Диссертацияда илимдин билимдин тармагы үчүн маанилүү милдеттерди чечүү каралган. Диссертациянын жыйынтыктары жаңы болуп эсептелет. Диссертациянын жыйынтыктарынын баалуулугу жогору. Диссертациянын темасы пландуу изилдөөлөр менен байланышта аткарылган. Диссертациянын жыйынтыктарын тармактык алкакта кенири колдонууга болот.

4. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү.

Изилдөөнүн жүрүшүндө аныкталган мектептин жогорку класстын окуучуларынын арасында пайда болгон агрессивдүүлүк жоруктарын аныктоонун жана жоюунун технологиясын, каражаттарын, уюштуруу-методикалык сунуштарды, теориялык моделди, мектеп мугалимдери, жогорку окуу жайдын окутуучулары, студенттери мугалимдердин квалификациясын жогорулатуучу курстардын угуучулары, класс жетекчилер жана ата-энелер колдонсо болот.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши

Изденүүчү Толоев Максатбек Жеңишовичтин “Жогорку класстын мектеп окуучуларынын агрессивдүүлүк жоруктарын жоюунун педагогикалык шарттары” деген темада 13.00.01- жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогикалык илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык иши бардык компоненттери боюнча авторефераттын мазмунуна негизинен дал келет.

6. Айрым мүчүлүштүктөр:

1. Изилдөөнүн киришүү бөлүмүнө таандык илимий аппаратынын бардык компоненттери олуттуу түзөлтүүгө муктаж. Карама-каршылык компонентинде проблеманын социалдык, практикалык, илимий параметрлери ишенимдүү жана толук айкындалган эмес. Белгиленген проблема, милдеттер, илимий жаңычылдык, коргоого коюлуучу жоболор диссертацияга коюлган талаптарга ылайык таризделиши шарт. Практикалык мааниси өтө эле жалпы конкреттүү эмнелер сунуш кылынаары так жазылган эмес.

2. Проблеманын, негизги түшүнүктөрдүн же теориялык негиздерин анализдөөдө ыраат сакталган эмес. Мурдагы изилдөөлөрдө эмнелер айкындалганы, жетишкендиктери, кем өксүктөрү, маселени чечүү өзгөчөлүктөрү талдоого алынган эмес. Диссертант адабияттарды анализдөөнүн натыйжасында, чечиле элек маселелерди белгилеп, өзүнүн изилдөөсүнүн милдеттерин долбоорлоп алышы керек эле.

3. Диссертациянын методдор бөлүмүн ЖАК талап кылган эрежелерге ылайык жазуу керек. Методологиялык принциптерди тактоо, анкета, тесттерди түзүүнүн методикасы, аларды колдонуу өзгөчөлүгүн түшүндүрүү талап кылынат. Бул бөлүмдө методдорду башка изилдөөчүлөр кандай жана эмнени колдоно алышат деген суроолорго жооп болушу керек.

Калыптандыруучу эксперименттин натыйжаларын жалпылоодо окуучулардын агрессивдүүлүгүн коррекциялоо методдорунун колдонулуш өзгөчөлүктөрүн деталдуу жазылса жакшы болмок.

7. Сунуштар:

Диссертациянын темасын «Жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүү жоруктарын коррекциялоонун педагогикалык шарттары»

8. Сунуштамалар: Жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүү жоруктарын коррекциялоо методдорун, методикаларын жана колдонулган анкета тесстерди тиркеме катары берүү зарылдыгы бар.

Корутунду: Изденүүчү Толоев Максатбек Жеңишовичтин “Жогорку класстын мектеп окуучуларынын агрессивдүүлүк жоруктарын жоюунун педагогикалык шарттары” деген темадагы, 13.00.01–жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистигине ылайык педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражаны изденип алуу үчүн жазылган диссертациясында көрсөтүлгөн натыйжалар жогорку класстын мектеп окуучуларынын агрессивдүүлүк жоруктарын коррекциялоонун илимий методикалык негиздерин өнүктүрүүгө салым кошот деп эсептөөгө болот.

Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылынган документтерди карап чыгып, Толоев Максатбек Жеңишовичтин “Жогорку класстын мектеп окуучуларынын агрессивдүүлүк жоруктарын жоюунун педагогикалык шарттары” деген темадагы, 13.00.01–жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистигине ылайык педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражаны изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) илимий даражаны изденип алуу боюнча Д 13.20.618 диссертациялык кеңешинде коргоо үчүн кабыл алууну сунуш кылат.

Эксперттик комиссиянын мүчөсү:

Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин
педагогика кафедрасынын башчысы
педагогика илимдеринин доктору,
профессор



Акматали Алимбеков